

I. EDUKOLOGIJA

PROFESIJOS PATARĖJO VEIKLOS PROFESINIO ORIENTAVIMO SISTEMOJE PRIELAIDOS

Dr. Asta Railienė

Mykolo Romerio universitetas,
Socialinės politikos fakultetas, Socialinio darbo katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (8 5) 271 4716
El. paštas asta.railiene@mruni.eu

*Pateikta 2011 m. birželio 30 d.
Parengta spausdinti 2011 m. spalio 3 d.*

Anotacija

Straipsnyje analizuojamos profesijos patarėjo veiklos profesinio orientavimo sistemoje teorinės prielaidos. Profesinis orientavimas (angl. vocational guidance) apibrėžiamas kaip veikla, suteikianti galimybę bet kokio amžiaus individams, bet koku jų amžiaus tarpsniu (per visą gyvenimą) nustatyti jų gebėjimus, kompetencijas ir interesus, siekiant priimti prasmingus sprendimus dėl lavinimosi, mokymosi bei profesijos ir pasirinkti savo individualių kelių mokymosi, darbo ir kitoje aplinkoje, kurioje šių gebėjimų bei kompetencijų yra išmokstama arba jie pritaikomi įvairiose gyvenimo srityse. Straipsnyje profesijos patarėjo veiklos prielaidos analizuojamos teisiniu normatyviniu, paslaugų teikėjų ir paslaugų gavėjų aspektais. Profesijos patarėjo veiklos profesinio orientavimo sistemoje prielaidos straipsnyje analizuojamos šiais lygmenimis: societariniu, akcentuojant teisinės normatyvines prielaidas, socialiniu edukaciniu, atskleidžiant profesinio orientavimo kaip sistemos funkcionavimą; instituciniu, kuris siejamas su profesinio orientavimo paslaugas teikiančiomis institucijomis ir jų veikla; interpersonaliniu – profesijos patarėjo veiklos prielaidos analizuotinos profesinio orientavimo paslaugų teikėjų aspektu ir intrapersonaliniu lygmeniu, akcentuojant profesinio orientavimo paslaugų gavėjo motyvaciją ir aktyvų jo dalyvavimą profesinio orientavimo sistemoje.

Reikšminiai žodžiai: profesijos patarėjas, profesinis orientavimas, profesinio orientavimo sistema.

Įvadas

Vykstant šalies ekonomikos svyravimams, nuolat kintant darbo rinkai, augant kvalifikuotos darbo jėgos nutekėjimo į kitas ES šalis mastams, itin aktualus tampa individo parengimo perėjimo iš švietimo į darbo rinkos sistemą procesas. Viena šio proceso sudedamųjų dalių yra profesinis orientavimas. Siekiant padėti asmeniui įsitvirtinti kintamoje darbo rinkoje ir prisitaikyti prie naujų sąlygų, kuriant ilgalaikę gerovę sau ir visuomenei, labai aktualus tampa kokybiškų sistemingų profesinio orientavimo paslaugų, padedančių ne tik priimti teisingą profesinį sprendimą, bet ir turinčių įtakos tolesnei profesinei karjerai, teikimas. Profesinis orientavimas (angl. *vocational guidance*) apibrėžiamas kaip veikla, suteikianti galimybę bet kokio amžiaus individams bet kokiu jų amžiaus tarpsniu (per visą gyvenimą) nustatyti jų gebėjimus, kompetencijas ir interesus, siekiant priimti prasmingus sprendimus dėl lavinimosi, mokymosi bei profesijos ir pasirinkti savo individualų kelią mokymosi, darbo ir kitoje aplinkoje, kurioje šių gebėjimų bei kompetencijų yra išmokstama arba jie pritaikomi įvairiose gyvenimo srityse. Tokios veiklos pavyzdžiai galėtų būti informacijos suteikimas ir patarimai, konsultavimas, kompetencijos įvertinimas, vadovavimas, palaikymas ir mokymas, padedantis įgyti įgūdžių, kaip priimti sprendimus bei valdyti savo karjerą. Šis procesas įvardijamas kaip kryžkelė, kurioje susiduria trijų sistemų segmentai: švietimo sistemos, darbo rinkos sistemos ir asmenybinis (asmenybė, kaip švietimo ir darbo rinkos segmentų subjektas) (Visą gyvenimą trunkančio profesinio orientavimo politikos ir sistemų tobulinimas. Europos Sąjungos rekomendacinės priemonės, 2007; Career guidance and Counselling. Theory and practice for 21st century, 2000).

Šalia profesinio orientavimo, informavimo ir konsultavimo sąvokų Lietuvos mokslininkų darbuose vartojamos karjeros projektavimo, karjeros planavimo, karjeros vystymo ir kitos sąvokos, kurioms suteikiama labai panaši prasmė. Lietuvoje profesinio orientavimo sąvoka daugiau vartojama mokslininkų darbuose, analizuojančiuose šį reiškinį kaip tam tikrą asmens ugdymo proceso komponentą, bei norminiuose švietimo dokumentuose (orientuojantis į bendrojo lavinimo segmentą, kartu įtraukiant profesinį informavimą bei konsultavimą). Siekiant pabrėžti profesinio apsisprendimo permanentiškumą, jo sąsajas su visu individo gyvenimu ir / arba analizuojant suaugusiojo galimybes realizuojant profesinį pasirinkimą, lietuvių edukologų moksliniuose darbuose analizuojama karjeros projektavimo sąvoka (Sokolova, Stanišauskienė, 2007). Skirtingos profesinio orientavimo sąvokų apibrėžtys ir jų vartojimas rodo šio reiškinio kompleksiskumą.

Nepaisant Lietuvos mokslininkų (Jovaiša, 1999, 2007, 2009; Beresnevičienė, 2002; Palujanskienė, Adamonienė, 2004; Barkauskaitė, 2007; Sokolova, Stanišauskienė, 2007; Indrašienė, Grinytė, 2007; Šedžiuvienė, Urbonienė, 2008; Žadeikaitė, Railienė, 2008; 2009; Nazelskis, 2010 ir kt.), analizavusių skirtingus profesinio orientavimo problema-

tikos aspektus, tyrimų gausos, pasigendama tyrimų, analizuojančių profesijos patarėjo veiklos prielaidas ir ypatumus teikiant profesinio orientavimo paslaugas.

Tyrimo **objektu** pasirinkus profesijos patarėjo veiklos profesinio orientavimo sistemoje prielaidas, buvo keliamas **tikslas** –išanalizuoti profesijos patarėjo veiklos Lietuvos profesinio orientavimo sistemoje teorines prielaidas.

Tikslui pasiekti išskelti **probleminiai klausimai**: kokie išskirtini profesinio orientavimo kaip sistemos funkcionavimo komponentai? Kokios yra profesijos patarėjo veiklos profesinio orientavimo sistemoje teisinės normatyvinės prielaidos? Kokios yra profesijos patarėjo veiklos prielaidos profesinio orientavimo paslaugų teikėjų ir paslaugų gavėjų aspektu?

Tyrimo **metodas**. Atliekant tyrimą, taikytas teorinis metodas, t. y. mokslinės literatūros analizė: lyginimas, apibendrinimas ir duomenų interpretavimas. Profesijos patarėjo veiklos profesinio orientavimo sistemoje prielaidų analizė atlikta remiantis B. Bitino (2000) ugdymo realybės nagrinėjimo principais ir ugdymo lygmenų teorija bei jos taikymu konkrečių ugdymo reiškinių analizei. Profesijos patarėjo veiklos profesinio orientavimo sistemoje prielaidos straipsnyje analizuojamos šiais lygmenimis: *societarinio*, akcentuojant teisinės normatyvines prielaidas, *socialinio edukacinio*, atskleidžiant profesinio orientavimo kaip sistemos funkcionavimą; *institucinio*, kuris siejamas su profesinio orientavimo paslaugas teikiančiomis institucijomis, jų veikla; *interpersonalinio* – profesijos patarėjo veiklos prielaidos analizuotinos profesinio orientavimo paslaugų teikėjų aspektu ir *intrapersonaliniu* lygmeniu, akcentuojant profesinio orientavimo paslaugų gavėjo motyvaciją ir aktyvų jo dalyvavimą profesinio orientavimo sistemoje.

1. Profesijos patarėjo veiklos profesinio orientavimo sistemoje teisinės normatyvinės prielaidos (societarinis lygmuo)

Profesijos patarėjo veiklos profesinio orientavimo sistemoje societarinio lygmens prielaidos yra pateikiamos strateginiuose Europos Sąjungos ir Lietuvos švietimo bei socialinės politikos dokumentuose, akcentuojančiuose profesinio orientavimo sistemos įgyvendinimo kokybės ir tęstinumo, profesinio rengimo bei užimtumo suderinamumo svarbą. ES strateginiuose dokumentuose akcentuojama profesinio orientavimo, kaip pagalbos asmeniui pasirinkti profesiją, atitinkančią jo asmeninius sugebėjimus ir interesus, prieinamumo svarba, profesinis orientavimas įvardijamas kaip vienas esminių pagalbos elementų, siekiant didinti individo užimtumo galias, jo konkurentabilumą darbo rinkoje. Švietimo ir darbo rinkos sąveikos, mokymosi visą gyvenimą prieinamumo didinimo kontekste profesinis orientavimas apibrėžiamas kaip vienas svarbiausių elementų kuriant atvirą, patrauklią ir prieinamą mokymosi aplinką siekiant paremti mokymąsi įvairiame amžiuje ir įvairioje aplinkoje, įgalinti piliečius valdyti savo mokymąsi ir darbą (Lisabonos deklaracija, 2000; Kopenhagos deklaracija, 2002; Švietimas ir mokymas 2010). Taigi, ES norminiuose dokumentuose profesinis orientavimas įvardijamas kaip vienas ašinių elementų, kuriant konkurencingą aplinką,

pagrįstą inovacijomis, žiniomis ir socialine sanglauda. Efektyviai teikiamos profesinio orientavimo paslaugos yra vienas veiksnių, skatinančių mokymąsi visą gyvenimą, užimtumą, darbo jėgos prisitaikymą prie rinkos sąlygų, verslumą.

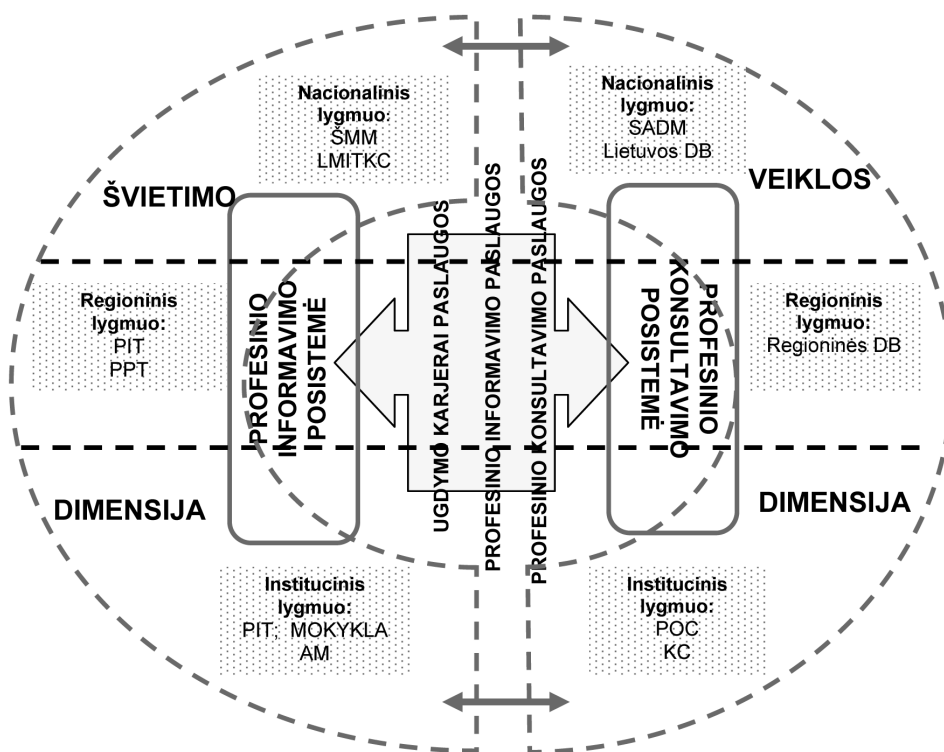
Įgyvendinant strategines Europos Sąjungos švietimo ir socialinės politikos nuostatas, priimti Lietuvos Respublikos dokumentai, kuriuose įtvirtinama būtinybė sukurti efektyvią profesinio informavimo, orientavimo ir konsultavimo sistemą, didinti jaunimo ir suaugusiųjų profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų prieinamumą, sukurti naujas informavimo ir konsultavimo paslaugas, teikiamas elektroniniu būdu. Profesinis informavimas, konsultavimas ir orientavimas įvardijami kaip esminės užimtumo rėmimo paslaugos, kurių tikslas – siekti visiško gyventojų užimtumo, mažinti jų socialinę atskirtį ir stiprinti socialinę sanglaudą (Lietuvos Respublikos skurdo mažinimo strategijos įgyvendinimo 2002–2004 m. programa, 2002; Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2009).

Lietuvos valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose (2003) pabrėžiama, kad užtikrinant švietimo plėtotės veiksmingumą mokyklos atveriamos darbo rinkai, išplėtojamos socialinės ir kultūrinės funkcijos, taip pat įdiegiama profesinio informavimo ir konsultavimo sistema. Profesinis orientavimas apibrėžiamas kaip veiksnys, kokybiškai keičiantis visų švietimo grandžių – bendrojo ugdymo, profesinio mokymo ir aukštojo mokslo bei darbo rinkos tarpusavio sąveiką, o mokymosi visą gyvenimą aspektu įvardijamas kaip vienas svarbiausių pagalbos elementų, užtikrinančių individo konkurentabilumą nuolat besikeičiančioje darbo rinkoje (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004; Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa, 2005). Profesinio orientavimo paslaugos įvardijamos kaip švietimo pagalbos komponentai (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011) ir viena iš profesinio mokymo sistemos dalių (Profesinio mokymo įstatymas, 2007). Svarbus žingsnis didinant profesinio orientavimo paslaugų prieinamumą – profesinio orientavimo paslaugų teikėjų, jų funkcijų ir atsakomybių švietimo ir darbo rinkos institucijose reglamentavimas, jų kompetencijų ir rengimo principų apibrėžimas (Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo tvarkos reikalavimų aprašas, 2005; Profesijos informavimo standartas, 2007; Profesijos konsultanto profesijos standartas, 2008).

Taigi, atliepiant strateginių dokumentų nuostatas, Lietuvoje kuriama nauja aplinka profesinio orientavimo sistemos plėtotei, užtikrinant galimybes kiekvienam bet kokio amžiaus asmeniui patekti į švietimo sistemą, rinktis įvairių pakopų studijas, mokytis visą gyvenimą. Teigtina, kad sociotariniu lygmeniu yra sudarytos prielaidos nuosekliai plėtoti profesinio informavimo, konsultavimo ir orientavimo paslaugas siekiant didinti jų efektyvumą ir prieinamumą, orientuojantis į profesinio orientavimo paslaugų infrastruktūros tobulinimą ir plėtrą visais švietimo lygmenimis bei ypatingą dėmesį kreipiant į profesinio orientavimo specialistų rengimą ir jų kvalifikacijos tobulinimą.

2. Profesinio orientavimo kaip sistemos funkcionavimo komponentai (socialinis edukacinis ir institucinis lygmenys)

Norminių dokumentų analizė atskleidė, kad Lietuvoje yra sudarytos prielaidos profesinio orientavimo, kaip sudėtinio švietimo ir socialinės politikos segmento, sistemos vientisumui. Profesijos patarėjo veiklos prielaidų analizė *socialiniu edukaciniu ir instituciniu lygmenimis* leidžia identifikuoti profesinio orientavimo sistemą, jos komponentus ir profesinio orientavimo paslaugų teikėjų – institucijų - struktūras, procesus, strategijas, kompetencijas, tarpinstitucinius santykius. Remiantis norminiais dokumentais ir profesinio orientavimo sąvokos teorine analize, profesinio orientavimo sistema skaidytina į du komponentus (posistemes), santykinai vadintinas profesinio informavimo ir profesinio konsultavimo posistemėmis (žr. 1 pav.).

1 pav. Lietuvos profesinio orientavimo sistema

Profesinio informavimo (PI) posistemės pagrindinė veikla apima profesinio informavimo, konsultavimo ir ugdymo karjerai paslaugų teikimą bei kokybės užtikrinimą švietimo sistemoje. Kaip šių paslaugų teikėjai įvardijami profesijos patarėjai, mokytojai, klasių auklėtojai, profesijų mokytojai, socialiniai pedagogai ir psichologai.

PI posistemėje tiesioginiai profesinio orientavimo paslaugų gavėjai yra bendrojo lavinimo ir profesinių mokyklų mokiniai, aukštųjų mokyklų studentai. Analizuojamoje posistemėje profesinio orientavimo strateginį įgyvendinimą, kokybę ir plėtrą švietimo sistemoje koordinuoja Švietimo ir mokslo ministerija. Už prielaidų profesinio informavimo ir karjeros planavimo veiklos rūšims švietimo institucijose sudarymą ir tų veiklos rūšių organizavimą atsakingas Lietuvos mokinių informavimo ir techninės kūrybos centro (LMITKC) Karjeros planavimo skyrius. PIT'ai – tai institucijos, teikiančios profesinio informavimo, konsultavimo ir karjeros planavimo gebėjimų ugdymo paslaugas regioniniu ir instituciniu lygmeniu. Šiuose centruose bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams, jų tėvams bei mokytojams teikiama informacija iš internetinių profesinio orientavimo duomenų bazių, taip pat klientai supažindinami su kompiuterinėse laikmenose, vaizdajuostėse ir spaudiniuose sukaupta informacija. Bendrojo lavinimo ir profesinės mokyklos planuoja profesinio informavimo veiklą, pagal Švietimo ir mokslo ministro patvirtintas Karjeros ugdymo programos gaires rengia karjeros planavimo ugdymo programas ir jas integruoja į ugdymo turinį, užtikrina prieigą prie AIKOS interneto svetainės. Jeigu bendrojo lavinimo mokykloje įsteigtas Profesinio informavimo taškas, tai mokykla užtikrina šio taško veiklą ir profesinio informavimo paslaugų teikimo kokybę bei siekia šio profesinio informavimo taško akreditavimo.

Profesinio konsultavimo posistemės pagrindinė veikla yra profesinio informavimo, konsultavimo ir ugdymo karjerai paslaugų teikimas ir kokybės užtikrinimas darbo rinkos segmente. Kaip šių paslaugų teikėjai šiame segmente įvardytini profesijos konsultantai, socialiniai darbuotojai, psichologai, karjeros konsultantai. Paslaugos skiriamos šioms tikslinėms grupėms: dirbantiems ir bedarbiams, nedalyvaujantiems švietimo segmento veikloje. Už numatytų siekių įgyvendinimą profesinio konsultavimo posistemėje atsakinga ir koordinuojančią funkciją vykdo Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija koordinuoja profesinio informavimo veiklą Lietuvos darbo biržoje bei jos teritoriniuose padaliniuose. Profesinio orientavimo centrai (POC) visiems gyventojams teikia informaciją, rengia bei vykdo prevencines, korekcines bei rehabilitacines programas, taiko psichodiagnostinį testavimą, konsultuoja profesinio kryptingumo, tinkamumo, profesinės karjeros planavimo klausimais bei teikia gyventojams informaciją apie mokymąsi, studijas ar darbo paklausą ir pasiūlą, rengia bei vykdo specializuotas įgūdžių lavinimo, motyvacijos didinimo programas, skatinančias priimti motyvuotus sprendimus dėl profesijos pasirinkimo, mokymosi, studijų ar darbo.

Apibendrinant teigtina, kad šiuo metu veikianti teisinė normatyvinė bazė sudaro teorines prielaidas profesinio orientavimo sistemai efektyviai funkcionuoti, o sukurtasis institucijų, atsakingų už profesinio orientavimo paslaugų teikimą, tinklas atliepia šių paslaugų teikimo prieinamumo ir kokybės reikalavimus.

3. Profesijos patarėjo veiklos prielaidos profesinio orientavimo paslaugų teikėjų ir paslaugų gavėjų aspektu (interpersonalinis ir intrapersonalinis lygmenys)

Interpersonaliniu lygmeniu profesijos patarėjo veiklos prielaidos analizuotinos profesinio orientavimo funkcijų vykdytojų aspektu. Šiame straipsnyje yra orientuojamasi į švietimo segmento analizę, todėl profesinio orientavimo paslaugų teikėjai profesinio konsultavimo posistemėje nebus plačiau aptariami. Norminiai dokumentai, reglamentuojantys profesinio orientavimo paslaugas Lietuvos švietimo sistemoje (Profesinio orientavimo strategija, 2003; Profesinio informavimo standartas, 2007; Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo tvarkos aprašas, 2005), kaip pagrindinius profesinio orientavimo paslaugų teikėjus profesinio informavimo posistemėje, be kitų specialistų (bendrojo lavinimo mokytojai, klasių auklėtojai, profesijos mokytojai, socialiniai pedagogai), įvardija profesijos patarėjus. Mokslinėje ir praktinėje užsienio šalių literatūroje, šalia profesijos patarėjo, kaip specialisto, teikiančio informaciją apie konkrečią profesiją (pvz., finansų patarėjas ir pan.), įvardijimo aptinkamas ir platesnis šio specialisto apibūdinimas, profesijos patarėją traktuojantis kaip fasilitatorių, kurio veiklos tikslas yra teikti informacinę-patariamąją pagalbą (informacijos paieška, analizė, tikslinė atranka) klientams (mokiniai, studentai, dirbantys ir bedarbiai) karjeros, taip pat ir profesinės, planavimo klausimais. Tokią pagalbą gali teikti asmenys, neturintys bazinio psichologinio išsilavinimo ir neįgiję konsultanto kvalifikacijos. Profesijos / karjeros patarėjo veiklos pagrindas – ugdomasis informavimas (angl. *developmental advising*), skirtas kliento savęs pažinimui ugdyti mokymosi ir profesinių sprendimų priėmimo procesuose ir susijęs su jo gyvenimo ir karjeros tikslų numatymu (Lynne, 2008; Gordon V. N., 2006).

Taigi, profesijos patarėjo veiklos tikslas apibūdinamas kaip patiriamosios pagalbos asmenims pasirenkant savo kelią švietimo, mokymo bei užimtumo srityse ir aktyviai kuriant savo profesinę karjerą teikimas.

Lietuvos norminiai dokumentai profesijos patarėją įvardija kaip kvalifikuotą specialistą, teikiančią žinių profesinio informavimo tikslinėms grupėms ar atskiriems klientams apie švietimo institucijas, mokymo ir studijų programas, profesijas, kvalifikacijas, jų įgijimo sąlygas, darbo rinką, įsidarbinimo ir profesinės karjeros galimybes ir dirbantį profesinio informavimo taške (Profesinio informavimo standartas, 2007). Profesinio informavimo standarte (2007) profesijos patarėjo kompetencijos įvardijamos kaip specialisto žinios, gebėjimai, įgūdžiai teikti efektyvias profesinio informavimo paslaugas. Šių kompetencijų matais galima laikyti kliento poreikių identifikavimo ir (į)vertinimo, informacijos kaupimo, analizavimo, informacinių technologijų taikymo, tikslinės informacijos teikimo gebėjimų visumą. Šio specialisto profesinės veiklos turinys siejamas su profesinio informavimo, profesinio veiklinimo, darbo ieškos paslaugų teikimu.

Taigi, interpersonalinio lygmens profesijos patarėjo veiklos pagrindinė prielaida yra profesinio orientavimo paslaugų teikėjų, analizuotinu atveju profesijos patarėjų, veiklos tikslai ir turinys.

Intrapersonalinio lygmens profesijos patarėjo veiklos prielaida yra profesinio orientavimo paslaugų gavėjo (šiam darbe yra toliau abstrahuojamasi nuo profesinio konsultavimo posistemės ir akcentuojamas švietimo segmentas) motyvacija ir aktyvus jo dalyvavimas profesinio orientavimo sistemoje. Individas traktuotinas kaip aktyvus orientavimo proceso dalyvis, o ne pasyvus paslaugos gavėjas, t. y. profesinio orientavimo paslaugos skirtos padėti žmonėms patiems kurti savo profesinę karjerą. Tinkamas, optimalus profesijos pasirinkimas turi didelę įtaką sėkmingai asmens socializacijai. Profesinis pasirinkimas traktuotinas kaip dvipusė aktyvios asmenybės ir besikeičiančios aplinkos sąveika. Žmogaus sąveika su nuolat besikeičiančiu veiklos pasauliu prasideda tuomet, kai jis pradeda atskirti konkrečias veiklos operacijas, suvokti jų prasmę ir bando jas atlikti. Šie iš pradžių dažniausiai atsitiktiniai kontaktai nuolat intensyvėja, įgauna pastovesnes ir tvirtesnes pomėgių, polinkių charakteristikas, nulemiančias vėlesnio profesinio kelio pasirinkimą. Profesinio orientavimo paslaugų prieinamumas ir efektyvumas intrapersonaliniu lygmeniu sudaro prielaidas sėkmingai individo integracijai darbo rinkoje (Laužackas, 2005; Kučinskienė, 2003). Nors profesijos pasirinkimas – vienas esmingiausių ir atsakingiausių jauno žmogaus žingsnių, tyrimai (Juraitė, Laužackas, Pukelis, 2003; Pukelis, Garnienė, 2003; Reingardienė, Zdanavičius, 2003; Ramanauskaitė, Laužackas, Targamadžė, Indrašienė, Statauskienė, Bukantaitė 2004; Garnienė, 2006; Indrašienė, Grinytė, 2007; Railienė, 2007; Lileikienė, 2009) atskleidžia, kad mokiniai baigiamosiose klasėse dažnai dar neapsisprendę dėl būsimos profesijos, nesiorientuoja profesijų bei profesinės veiklos specifikoje, o esminis profesinio apsisprendimo kriterijus yra profesinio rengimo institucijos ir / ar pačios profesijos prestižas visuomenėje. Mokinio apsisprendimą dėl profesinių ketinimų sunkina profesinio orientavimo paslaugų mokykloje chaotiškumas ir stichiškumas. Mokytojai, mokykloje dirbantys specialistai dėl laiko, didelio darbo krūvio ar kompetencijų stokos ne visada geba suteikti mokiniams efektyvią pagalbą sprendžiant jų profesijos pasirinkimo problemas.

Taigi, profesijos patarėjo veiklos prielaidų analizė intrapersonaliniu lygmeniu leidžia teigti, kad profesinio orientavimo paslaugų efektyvumas ir kokybė išlieka aktualia problema.

Išvados

Profesijos patarėjo veikla profesinio orientavimo sistemoje yra pačios sistemos ir jos struktūrinių elementų sąveikos rezultatas, t. y. profesijos patarėjo veiklą profesinio orientavimo sistemoje lemia išorinės (societarinio ir socialinio edukacinio lygmens) ir vidinės (institucinio, interpersonalinio ir intrapersonalinio lygmens) prielaidos.

Profesinio orientavimo sistemą sudaro du tarpusavyje sąveikaujantys, skirtingoms profesinio orientavimo raiškos dimensijoms priklausantys komponentai – profesinio informavimo ir profesinio konsultavimo posistemės. Sukurtas institucijų, atsakingų už profesinio orientavimo paslaugų teikimą, tinklas atliepia šių paslaugų teikimo prieinamumo ir kokybės reikalavimus.

Lietuvoje sudarytos teisinės normatyvinės prielaidos nuosekliai plėtoti profesinio orientavimo paslaugas, orientuojamasi į šių paslaugų efektyvumo ir prieinamumo didinimą, tobulinant ir plečiant šių paslaugų infrastruktūros ir specialistų, tarp jų ir profesijos patarėjų, tinklą visais lygmenimis.

Nacionaliniuose normatyviniuose dokumentuose yra įteisintas profesijos patarėjo, kaip profesinio orientavimo paslaugų teikėjo, institutas, apibrėžiamos jo veiklos funkcijos ir kompetencijos. Profesijos patarėjo profesinės veiklos turinys nacionaliniame kontekste siejamas su profesinio informavimo, profesinio veiklinimo, darbo ieškos paslaugų teikimu. Profesijos patarėjo veiklos prielaidos profesinio orientavimo paslaugų gavėjų aspektu sietinos su profesinio orientavimo paslaugų gavėjo motyvacija ir aktyviu dalyvavimu profesinio orientavimo sistemoje. Moksliniai tyrimai aktualizuoja šių paslaugų būtinybę mokiniams, kitiems profesinio orientavimo paslaugų gavėjams.

Literatūra

1. Barkauskaitė, M. Profesinis konsultavimas ir orientavimas šiuolaikinio profesinio rengimo kontekste. *Acta pedagogica Vilnensia*. 2007, 18: 106–120.
2. Beresnevičienė, D. Profesinis orientavimas Lietuvoje. *Acta paedagogica Vilnensia*. 2002, 9: 342–351.
3. Bitinas, B. *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija, 2000.
4. Career Guidance and Counselling: theory and practice for the 21st century. Conference report. Budapest, Hungary, March 29-31, 2000 [žiūrėta 2011-04-25]. <http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/19/82/80.pdf>.
5. Garnienė, D. Model of career education at general education school: parameters and realisation principles = Bendrojo lavinimo mokyklos ugdymo karjerai modelis: parametrai ir realizavimo principai: summary of doctoral dissertation. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2006.
6. Gordon V. N. Career advising: an academic advisors guide. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2006.
7. Indrašienė, V.; Grinytė, L. Tėvų požiūris į profesinį orientavimą bendrojo lavinimo mokykloje. *Pedagogika*. 2007, 87: 119–125.
8. Jovaiša, L. *Profesinio konsultavimo psichologija*. Vilnius: Agora, 1999.
9. Jovaiša, L. *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007.
10. Jovaiša, L. *Profesinio orientavimo ir konsultavimo psichologija*. Vilnius: Agora, 2009.
11. Juraitė, K.; Laužackas, R.; Pukelis, K. Moksleivių mobilumas: tolesnio mokymosi ketinimai ir jų ugdymo gairės. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. 2003, 7: 62–71.
12. Kučinskienė, R. *Ugdymo karjerai metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2003.
13. Laužackas, R. *Profesinio rengimo metodologija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2005.
14. Laužackas, R. *Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2005.
15. Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 43-1627.
16. Lietuvos Respublikos skurdo mažinimo strategijos įgyvendinimo 2002–2004 metais programa [žiūrėta 2011-06-20]. <<http://www.socmin.lt/index.php?543753386>>.
17. Lietuvos Respublikos skurdo mažinimo strategijos įgyvendinimo 2002–2004 metais programa [žiūrėta 2011-06-18]. <<http://www.socmin.lt/index.php?543753386>>.

18. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 38-1804.
19. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 86-3638.
20. Lileikienė, T. Aukštesniųjų klasių mokinių požiūris į karjeros sėkmingumą lemiančius veiksnius. *Pedagogika*. 2009, 93: 54–61.
21. Lynne J. *Background and references on developmental advising and advising models* [žiūrėta 2011-05-24]. Prieiga per internetą: <<https://www.hvcc.edu/acasenate/senate/reports/backgroundandreference.pdf>>.
22. Mokymsi visą gyvenimą užtikrinimo strategija. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2004.
23. Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa, 2005. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 139-5019.
24. Nazelskis, E. Profesinis orientavimas švietimo ir verslo plėtros kontekste. *Acta pedagogica Vilnensia*. 2010, 25: 100–109.
25. Palujanskienė, A.; Adamonienė, R. Profesinė paauglių ir jaunuolių raida. *Pedagogika*. 2004, 74: 129–136.
26. Profesijos konsultanto profesijos standartas [žiūrėta 2011-05-30]. <http://www.vdu.lt/skc/downloads/prof_orient/profesijos_konsultanto_profesijos_standartas.pdf>.
27. Profesinio informavimo standartas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 32-1169.
28. Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo tvarkos aprašas. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 60-2132.
29. Profesinio orientavimo strategija. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 56-1955.
30. Pukelis, K.; Garnienė, D. Moksleivių ugdymas karjerai: padėties analizė ir perspektyvos bendrojo lavinimo mokykloje. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. 2003, 7: 24–35.
31. Railienė, A. Mokinių požiūris į profesinio informavimo organizavimą bendrojo lavinimo mokykloje. *Pedagogika*. 2007, 88: 50–56.
32. Ramanauskaitė, A.; Laužackas, R.; Targamadžė, V.; Indrašienė, V.; Statauskienė, L.; Bukantaitė, D. 14–19 metų paauglių, linkusių į praktinę veiklą, mokymosi krypties pasirinkimo galimybės: tyrimo ataskaita, 2004 [žiūrėta 2011-06-20]. <www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/Ataskaita_baig.doc>.
33. Reingardienė, J.; Zdanevičius, A. Moksleivių vertybinės orientacijos ir pasirengimas karjerai. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. 2003, 7: 98–109.
34. Sokolova, A.; Stanišauskienė, V. Profesinio orientavimo sistemos Lietuvoje teorinės ir politinės prielaidos. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. 2007, 13: 226–241.
35. Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai. Bolonijos–Londono laikotarpis 1999–2007 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2008.
36. Šedžiuviene, N.; Urbonienė, L. Profesinis orientavimas aukštojoje mokykloje: veiklos principai ir kryptys. *Pedagogika*. 2008, 90.
37. Švietimas ir mokymas 2010 [žiūrėta 2011-06-20]. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:117:0001:0007:LT:PDF>>.
38. Valstybės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatos. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 71-3216.
39. Visą gyvenimą trunkančio profesinio orientavimo politikos ir sistemų tobulinimas: Europos rekomendacinės priemonės. Švietimo mainų paramos fondas, 2007.
40. Žadeikaitė, L.; Railienė, A. Socialinio pedagogo kaip profesijos patarėjo veikla profesinio informavimo sistemoje. *Socialinis ugdymas*. 2008, 5 (16): 8–19.
41. Žadeikaitė, L.; Railienė, A. Socialinio pedagogo kaip profesijos patarėjo veiklos funkcijos ir kompetencijos: teorinės prielaidos. *Socialinis ugdymas*. 2009, 8 (19): 35–47.

ASSUMPTIONS OF THE WORK OF A VOCATIONAL ADVISER WITHIN THE VOCATIONAL GUIDANCE SYSTEM

Dr. Asta Railienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

Preparation for vocational work is an especially important process of personal development, requiring relevant skills, capacities and conditions for self-cognition, accumulation of information on the current labour market and identification of his/her relations with the market. High-quality vocational guidance services are important both for the education system, labour market, and for the interaction between the two systems. These services are a constituent part of the active labour market policy and one of the main elements of training and employment policy at the national, regional and local level. Vocational guidance within the European Union context is considered as one of the main factors promoting life-long learning, employment, adaptation of labour force to market conditions, entrepreneurship and equal opportunities. The object of this research: assumptions of the work of a vocational adviser. The goal of the research is to analyze theoretical assumptions of the work of a vocational adviser within the Lithuanian vocational guidance system. According to the research object, the following problem questions are formulated: what functional components of vocational guidance as a system are identified? What are the legal normative assumptions of vocational adviser's activity within the vocational guidance system? What assumptions of vocational adviser's activity are identified in the context of vocational guidance services providers and recipients? The analysis of assumptions of the work of a vocational adviser within the vocational guidance system is made according to principles of investigation of educational reality and theory of education levels.

Keywords: *vocational adviser, vocational guidance, vocational guidance system.*

